

Міністерство освіти і науки України
ДНЗ «Харківський поліграфічний центр ПТО»

Дидактичні матеріали
для організації самостійної
навчально-пізнавальної
діяльності учнів та розвитку
їх творчих здібностей до теми
“Властивості газів, рідин,
твердих тіл»

Розробила викладач Березняк Т.І.

Харків 2016

Пояснювальна записка

Навчання фізики в професійних закладах ґрунтується на засадах гуманітаризації й демократизації освіти, врахування пізнавальних інтересів і намірів учнів щодо обрання подальшого життєвого шляху, диференціації змісту і вимог щодо його засвоєння залежно від здібностей і освітніх потреб учнів.

Тема «Властивості газів, рідин, твердих тіл» вивчається учнями другого курсу нашого навчального закладу залежно від обраного профілю навчання – на рівні стандарту, який орієнтовано головним чином на світоглядне сприйняття фізичної реальності, розуміння основних закономірностей перебігу фізичних явищ і процесів, загального уявлення про фізичний світ, його основні теоретичні засади й методи пізнання, усвідомлення ролі фізичного знання у житті людини й суспільному розвитку.

Тема «Властивості газів, рідин, твердих тіл» розрахована на 18 годин і має такий зміст навчального матеріалу:

- Основні положення молекулярно-кінетичної теорії будови речовини та її дослідні обґрунтування. Маса й розміри атомів і молекул. Кількість речовини.
- Властивості газів. Ідеальний газ. Газові закони. Тиск газу. Рівняння стану ідеального газу. Ізопроекти. Пароутворення й конденсація. Насичена й ненасичена пара. Вологість повітря. Методи вимірювання вологості повітря.
- Властивості рідин. Поверхневий натяг рідини. Змочування. Капілярні явища.
- Будова та властивості твердих тіл. Кристалічні й аморфні тіла. Рідкі кристали та їхні властивості. Полімери: їхні властивості та застосування.

В даній роботі я обрала перші три уроки, а саме:

- ❖ урок № І (1) на тему «Основні положення молекулярно-кінетичної теорії будови речовини та її дослідні обґрунтування»;
- ❖ урок № І (2) на тему «Маса й розміри атомів і молекул. Кількість речовини»;
- ❖ урок № І (3) на тему «Розв'язування задач».

ДИДАКТИЧНІ АСПЕКТИ УРОКІВ

№ уроку	Тип уроку	Етапи уроку	Методи та форми роботи
I (1)	Урок засвоєння нових знань	I. Розминка II. Актуалізація (відтворення, корекція) системи опорних знань. III. Повідомлення теми, мети завдань уроку. IV. Мотивація навчальної діяльності. V. Сприймання і первинне усвідомлення нового матеріалу. VI. Осмислення зв'язків і відношень об'єктів вивчення. VII. Узагальнення і систематизація нових знань. VIII. Підбиття підсумків уроку. IX. Повідомлення домашнього завдання.	Склади слово Фронтальне опитування Метод «Прес» Евристична бесіда Робота в командах Вправа «Мікрофон», метод «Діаграма Ейлера-Вена» Вправа «Рюкзак»

I (2)	Комбінований урок із засвоєння нових теоретичних знань і формування нових	<p>I. Перевірка домашнього завдання. II. Актуалізація (відтворення в пам'яті) системи опорних знань і умінь. III. Мотивація навчальної діяльності. IV. Повідомлення теми, мети і завдань уроку. V. Сприймання і первинне усвідомлення нового матеріалу. VI. Осмислення зв'язків і взаємовідношень в об'єктах пізнання. VII. Застосування знань і умінь. VIII. Підбиття підсумків уроку. IX. Повідомлення домашнього завдання.</p>	<p>Робота в групах Фронт. опитування, індивідуальна робота Запитання до учнів Пояснення з елементами евристичної бесіди Робота в групах Розв'язуємо разом, робота в групах Вправа «Рюкзак»</p>
I (3)	Урок застосування знань, умінь і навичок	<p>I. Розминка. II. Перевірка домашнього завдання. III. Повідомлення теми, мети і завдань уроку. IV. Мотивація навчальної діяльності. V. Застосування набутих знань. VI. Підбиття підсумків уроку. VII. Повідомлення домашнього завдання.</p>	<p>Склади формули Фізичний диктант Вправа «Мікрофон» Робота в групах, робота в парах, інд. робота Вправа «Прес»</p>

Підручник: Л.Е. Гендеништейн, І.Ю. Ненашев « Фізика10 клас ». Рівень стандарту (Харків «Гімназія» 2010)

Пояснення до скорочень:

- I, П - Початковий рівень навчальних досягнень учнів (1-3 б)
II, С - Середній рівень навчальних досягнень учнів (4-6 б)
III, Д - Достатній рівень навчальних досягнень учнів (7-9 б)
IV, В - Високий рівень навчальних досягнень учнів (10 – 12 б)

ТЕМА УРОКУ: Основні положення молекулярно-кінетичної теорії будови речовини та її дослідне обґрунтування

КАРТКА ОЦІНЮВАННЯ РОБОТИ УЧНІВ НА УРОЦІ

Завдання №1	Завдання №2	Завдання №3	Завдання №4	Завдання №5	Σ балів
П (0-3 б)	С (0-1 б)	С (0-2 б)	Д (0-3 б)	Д (0-3 б)	12 б

I. РОЗМИНКА

Завдання Склади слово і поясни його значення

II. АКТУАЛІЗАЦІЯ ОПОРНИХ ЗНАНЬ

ФРОНТАЛЬНЕ ОПИТУВАННЯ

ЗАВДАННЯ № 1

1. З яких частинок складаються всі речовини?
2. Чи можна стверджувати, що молекула є найменшою частинкою речовини?
3. Що можна сказати про молекули тієї самої речовини й різних речовин?
4. Як розміщені молекули в речовині: щільно чи з проміжками?
5. Який характер руху молекул у речовині?
6. Як залежить рух молекул від температури речовини?

(кожна правильна відповідь – 0,5 балів)

III. ПОВІДОМЛЕННЯ ТЕМИ, МЕТИ Й ЗАВДАНЬ УРОКУ

План вивчення теми

1. Молекулярна фізика як розділ фізики.
2. Молекулярно-кінетична теорія будови речовини (МКТ). Розвиток поглядів на будову речовини.
3. Основні положення МКТ та її дослідне обґрунтування.
4. Сили молекулярної взаємодії.

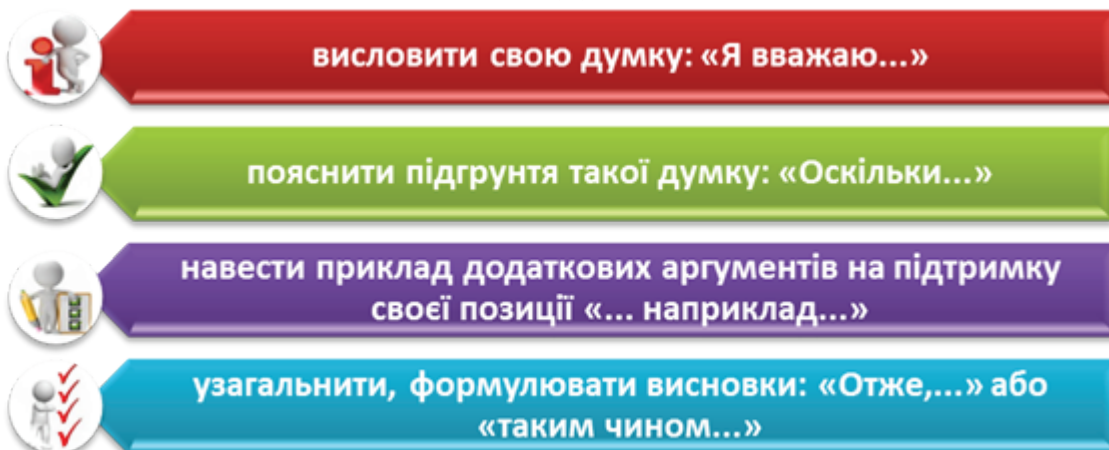
IV. МОТИВАЦІЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Запитання до учнів

Уся доступна для спостереження частина матеріального світу називається Всесвітом. Кожний об'єкт у Всесвіті належить до одного із трьох світів — мікро-, макро- або мегасвіту. Мікросвіт — світ атомів і частинок, із яких складаються атоми. Макросвіт — це світ планет і фізичних тіл, які оточують людину, а також сама людина. Мегасвіт — це світ зір, зоряних скупчень (галактик) та інших подібних об'єктів.

Чому важливо вивчати внутрішню будову речовини, вміти пояснювати властивості макроскопічних тіл і теплових процесів, що в них відбуваються?

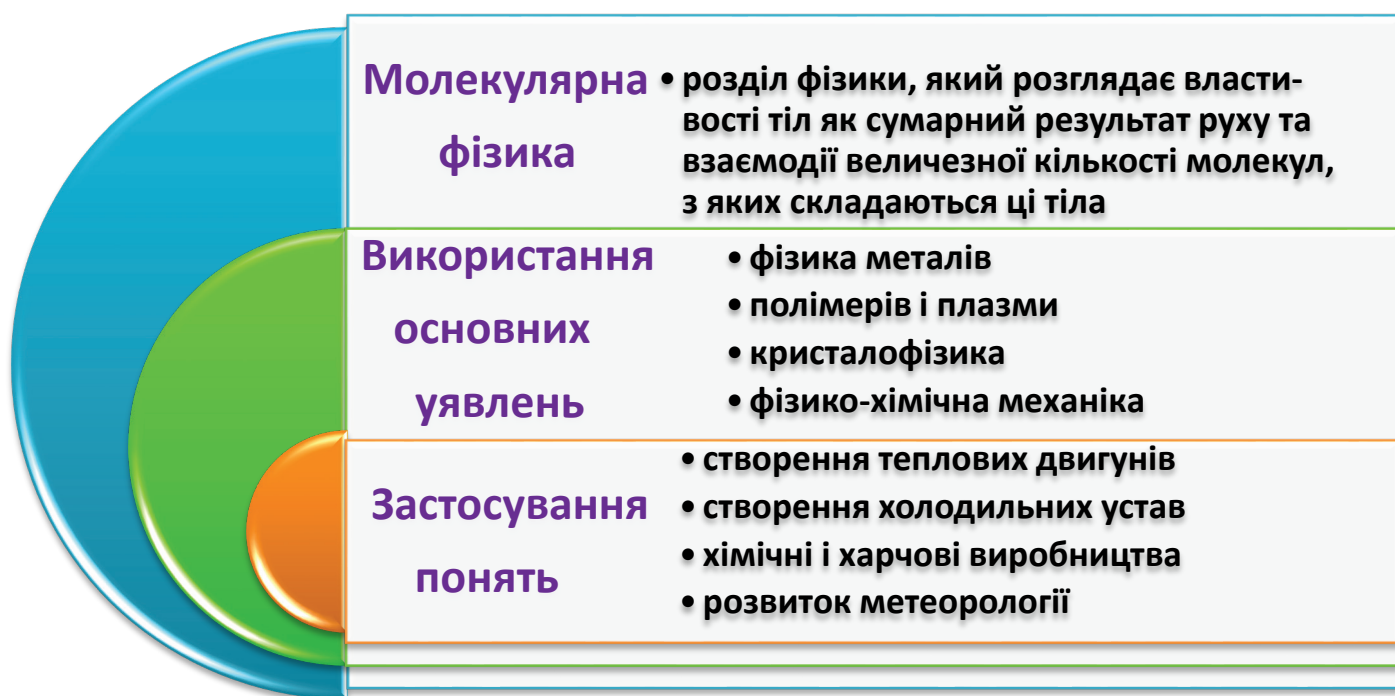
МЕТОД «ПРЕС»

V. СПРИЙМАННЯ Й ПЕРВИННЕ УСВІДОМЛЕННЯ НОВОГО МАТЕРІАЛУ

1. Молекулярна фізика як розділ фізики

2. Молекулярно-кінетична теорія будови речовини (МКТ). Розвиток поглядів на будову речовини

Основою молекулярної фізики є молекулярно-кінетична теорія будови речовини (МКТ).

Мета молекулярно-кінетичної теорії — пояснення властивостей макроскопічних тіл і теплових процесів на основі уявлень про те, що всі тіла складаються з окремих частинок, які хаотично рухаються.

Основоположники молекулярно-кінетичної теорії

3. Основні положення МКТ та її дослідне обґрунтування

В основі МКТ речовини лежать три основні положення:

Положення МКТ	Доказ (підтвердження)
I. Усі речовини складаються з молекул або інших структурних одиниць (атомів, іонів і електронів), розділених проміжками.	Доказом дискретної побудови речовини є фотографії, одержані за допомогою іонного, електронного і тунельного мікроскопів. Про наявність проміжків між молекулами свідчить зміна об'єму твердих тіл і рідини при змінюванні їхньої температури.
II. Молекули або інші структурні частинки перебувають у неперервному хаотичному русі	Підтвердженням цього положення є явища дифузії, броунівського руху, осмосу
III. Молекули або атоми одночасно притягуються і відштовхуються, а рівнодійна цих сил називається силою молекулярної взаємодії	Доказом є виникнення пружних сил при деформації тіл, виникнення сил поверхневого натягу

Дифузія — це процес перерозподілу концентрації атомів у просторі шляхом хаотичної, тобто теплової, міграції. **Осмоз** — одностороння дифузія.

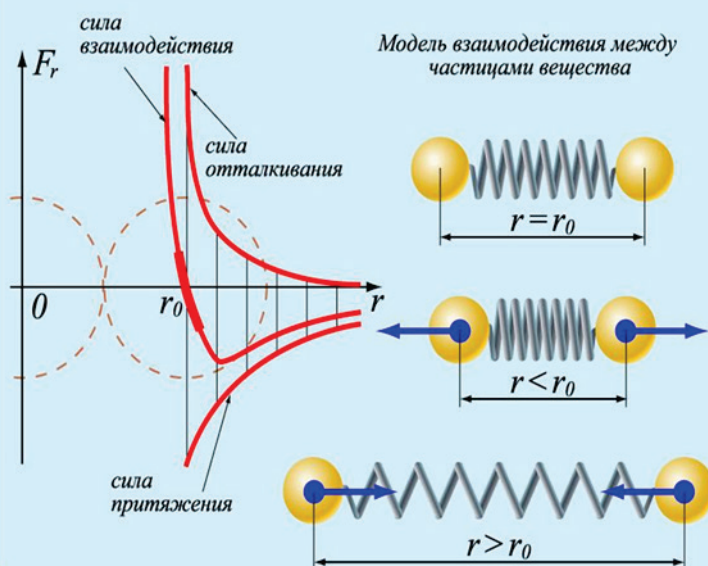
Броунівський рух — хаотичний рух частинок твердого тіла, що зависли у рідині або в газі. Відкритий у 1827 р. англійським ботаніком Р. Броуном. Спостерігається в оптич-

ний мікроскоп із збільшенням $\Gamma \approx 500$. Пояснюється поштовхами молекул, які оточують частинку, внаслідок їх неупорядкованого теплового руху.

4. Сили молекулярної взаємодії.

Сили молекулярної взаємодії є силами притягання й відштовхування, залежать від відстані між молекулами і виникають унаслідок взаємодії електричних зарядів, які входять до їх складу. Ці сили є короткодійними.

Графік залежності сили молекулярної взаємодії F_m

Якщо $r = r_0 \approx d_m$ (d_m — діаметр молекули), молекули перебувають у рівновазі.

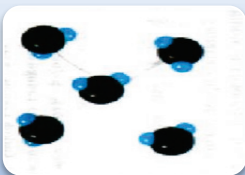
Якщо $r < r_0$, переважають сили відштовхування.

Якщо $10 r_0 > r > r_0$, переважають сили притягання.

Якщо $r \approx 10 r_0$, сили притягання мізерно малі, так що ними можна знехтувати. Отже, відстань дії молекулярних сил близько $\approx 10^{-9}$ м.

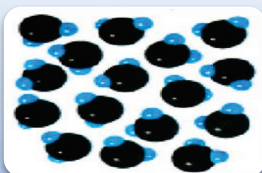

Сукупність молекул зберігає фізичні властивості речовини. Речовина є те, із чого складається фізичне тіло. Існує три основних види речовин, які мають свої властивості, а саме:

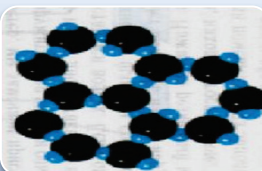
ВЛАСТИВОСТІ ГАЗІВ:

- гази не зберігають ані форму, ані об'єм, вони легкостисливі.
- характер руху молекул газів — хаотичний рух.

ВЛАСТИВОСТІ РІДИН:

- рідини зберігають об'єм, але не зберігають форму.
- характер руху молекул рідини: молекули коливаються навколо положення рівноваги й перескакують в інші позиції.

ВЛАСТИВОСТІ ТВЕРДИХ ТІЛ:

- зберігають форму й об'єм.
- характер руху частинок твердих тіл — коливання атомів або молекул біля положення рівноваги.

VI. ОСМИСЛЕННЯ ЗВ'ЯЗКІВ І ВІДНОШЕНЬ ОБ'ЄКТІВ ВИВЧЕННЯ

РОБОТА В КОМАНДАХ

Група розподіляється на дві команди, які отримують конверти з завданнями.

КОМАНДА «БРОУНІВСЬКИЙ РУХ»

КОМАНДА «ДИFUЗІЯ»

ЗАВДАННЯ № 2

I. ЗАГАЛЬНЕ ЗАВДАННЯ

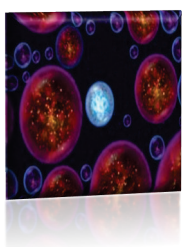
З наведених фотографій оберіть ті, що відповідають назві вашої команди. Обґрунтуйте свій вибір.

(обґрунтована правильна відповідь – 1 бал)

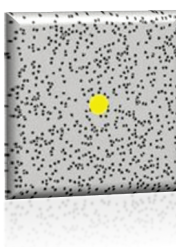
№ 1

№ 2

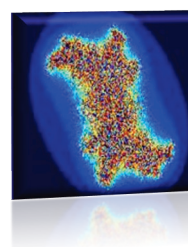
№ 3

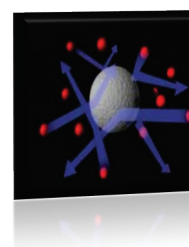
№ 4

№ 5

№ 6

ЗАВДАННЯ № 3

II. ДАЙТЕ ВІДПОВІДІ НА ЗАПИТАННЯ

1. Для яких частинок броунівський рух помітніший: для більш чи менш дрібних? Чому?
2. Чи залежить броунівський рух від температури рідини чи газу? Як саме?
3. Чому броунівський рух не спостерігається для чайнок у склянці чаю?
4. Підтвердженням яких положень МКТ є броунівський рух?

1. Підтвердженням яких положень МКТ є дифузія?
2. Чи може дифузія відбуватися між речовинами, що перебувають у різних агрегатних станах? в одному агрегатному стані? Наведіть приклади.
3. Від чого залежить швидкість дифузії?
4. Яке практичне значення має дифузія в життєдіяльності людини (побуті, промисловості)? в природі?

(кожна правильна відповідь – 0,5 балів)

VII.

УЗАГАЛЬНЕННЯ І СИСТЕМАТИЗАЦІЯ НОВИХ ЗНАНЬ

ВПРАВА «МІКРОФОН»

ЗАВДАННЯ № 4

1. У воді завжди є повітря. Який фізичний процес покладено в основу розчинення повітря у воді?
2. На якому явищі ґрунтується дія лейкопластиру, ізоляційної стрічки тощо?

3. Чому мокрий папір прилипає до скла, а сухий – ні?
4. Солоні риба після вимочування у воді стає менш солоною. Чому?
5. Однією з ознак готовності варення є рівномірне розміщення ягід у сиропі. Як це пояснити?
6. Чому салони літаків, що летять з дозвуковими швидкостями, слід обігрівати, а салони надзвукових літаків – охолоджувати?
7. Чому борошно виходить з-під жорен млина гарячим?
8. Чому в ожеледь, коли на полях утворюється не вкрита снігом крижана кірка, посіви можуть вимерзнути?
9. Де і чому вода в ставку влітку тепліша: у верхньому шарі чи на глибині?
10. Що слід наливати у склянку раніше заварку чи окріп? Чи має це значення?

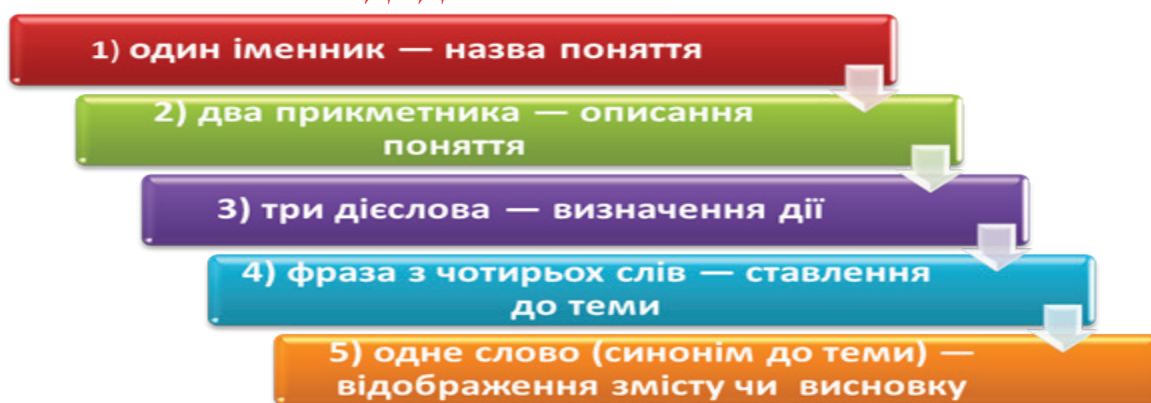
(кожна правильна відповідь – 0,3 балів)

ЗАВДАННЯ № 5

Зробіть порівняльну характеристику дифузії і броунівського руху за методом «Діаграма Ейлера–Вена»

МЕТОД «ДІАГРАМА ЕЙЛЕРА-ВЕНА»

(обґрунтована правильна відповідь – 3 бали)

VIII.

ПІДБИТТЯ ПІДСУМКІВ УРОКУ

Завдання групі

Назвіть слова або словосполучення, які є «ключовими словами» даного уроку за методом «Ключові слова», зміст якого полягає у визначенні «ключових» слів уроку, тобто основних термінів, які позначають фізичні величини, явища, знання про які були отримані протягом уроку.

ВПРАВА «РЮКЗАК»

Дописати речення і скласти у рюкзак

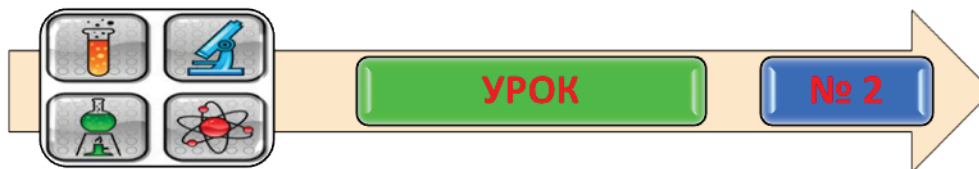
1. Мені (не) сподобалось на уроці ...
2. Заважало на уроці ...
3. Я взнав ...
4. Я навчився ...
5. Мій настрій...
6. Тема (не) важлива, тому що ...
7. Я досяг успіху, тому що ...

- Складіть запитання до заповненого кросворда.*

1	Г	А	З					
2	М	К	Т					
3	Б	Р	О	У	Н			
4	Д	Е	М	О	К	Р	И	Т

- 9

ТЕМА УРОКУ: Маса та розміри атомів і молекул. Кількість речовини

КАРТКА ОЦІНЮВАННЯ РОБОТИ УЧНІВ НА УРОЦІ

Д/З	Завдання №1	Завдання №2	Завдання №3	Завдання №4	Σ балів
0-3 б	П (0-3 б)	С (0-3 б)	Д (0-1 б)	Д-В (1-2 б)	12 б

І. ПЕРЕВІРКА ДОМАШНЬОГО ЗАВДАННЯ.

1. Практичне завдання.

Практичне завдання

Запитання до заповненого кросворда

1	Г	А	З				
2	М	К	Т				
3	Б	Р	О	У	Н		
4	Д	Е	М	О	К	Р	І Т

- Речовина, яка не зберігають ані форму, ані об'єм, і є легкостисливою.
- Основа молекулярної фізики.
- Англійський ботаник, який спостерігав під мікроскопом рух спр рослин у краплі рідини.
- Один з основоположників МКТ.

2. Творче завдання.

Кожна група робить повідомлення за своєю тематикою, решта доповнює виступи фактами, про які не було згадано.

РОБОТА В ГРУПАХ

ГРУПА № 1

ІСТОРИЧНІ ФАКТИ
про будову речовини

ГРУПА № 2

БУДОВА ГАЗІВ

ГРУПА № 3

БУДОВА РІДИН

ГРУПА № 4

БУДОВА ТВЕРДИХ
ТІЛ

II.

АКТУАЛІЗАЦІЯ ОПОРНИХ ЗНАНЬ І УМІНЬ

П

ФРОНТАЛЬНЕ ОПИТУВАННЯ

ЗАВДАННЯ № 1

1. Що вивчає молекулярно-кінетична теорія (МКТ) будови речовини?
2. Назвіть основні положення МКТ будови речовини.
3. Наведіть приклади фізичних явищ, які є непрямим доказом існування атомів і молекул.
4. Які експериментальні факти підтверджують існування молекул (атомів)?
5. Наведіть порівняння, які дозволяють уявити, наскільки молекули (атоми) є малими.
6. Які тіла називають макроскопічними?

(кожна правильна відповідь – 0,5 балів)

С

ІНДИВІДУАЛЬНА РОБОТА

ЗАВДАННЯ № 2

ВАРІАНТ І		ВАРІАНТ ІІ																					
1. Установіть відповідність																							
«основне положення МКТ — явище або властивість, що підтверджує це положення»		«основне положення МКТ — спостереження або експеримент, що підтверджує це положення»																					
1. Усі речовини складаються з молекул 2. Молекули перебувають у безперервному хаотичному русі 3. Молекули взаємодіють одна з одною		<table><tr><td></td><td>А</td><td>Б</td><td>В</td><td>Г</td></tr><tr><td>1</td><td></td><td></td><td></td><td></td></tr><tr><td>2</td><td></td><td></td><td></td><td></td></tr><tr><td>3</td><td></td><td></td><td></td><td></td></tr></table>			А	Б	В	Г	1					2					3				
	А	Б	В	Г																			
1																							
2																							
3																							
А Тварина навіть у безвітряну погоду здає запах Б Тверде тіло зберігає свою форму В Гальмівна колодка під час гальмування нагрівається Г Рідина у відкритій посудині випаровується		А Спостереження за броунівською частинкою Б Якщо міцно притиснути один до одного свинцеві циліндри, то вони злипнуться В Вивчення фотографій кристала, отриманих за допомогою електронного мікроскопа Г Якщо пропустити струм через провідник, то провідник нагріється																					
2. Роздивляючись у мікроскоп краплину підфарбованої рідини, можна побачити дивовижну картину руху дуже дрібних частинок. Як називається такий рух? Чи можна стверджувати, що це і є рух молекул? У чому причина цього руху? Чому більш дрібні частинки рухаються інтенсивніше великих?		2. Назвіть процес, у результаті якого кисень із повітря проникає аж на дно водойми. Дайте визначення цього процесу. Чи можливий цей процес між речовинами, які перебувають у твердому стані? Наведіть приклад, який підтверджує вашу відповідь.																					
3. Чому поступово здувається навіть туго зав'язана повітряна кулька? У якому приміщенні - теплому чи холодному - кулька здувається швидше? Чому?		3. Чому змочені водою аркуші паперу злипаються, а сухі — ні?																					

(за правильне рішення задачі 1 бал)

III. МОТИВАЦІЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

ЗАПИТАННЯ ДО УЧНІВ

Ми знаємо, що всі речовини дискретні і складаються з молекул і атомів. Молекула - дрібна електронейтральна частинка речовини, яка зберігає її хімічні властивості. Як ви вважаєте - чи є важливими знання про масу та розміри мікрочастинок? Чому? Де їх можна застосовувати?

IV. ПОВІДОМЛЕННЯ ТЕМИ, МЕТИ Й ЗАВДАНЬ УРОКУ

План вивчення теми

1. Відносна молекулярна й атомна маса.
2. Кількість речовини. Молярна маса.
3. Стала Авогадро, її фізичний зміст.
4. Обчислення маси молекули та кількості молекул в об'ємі речовини.

V. СПРИЙМАННЯ Й ПЕРВИННЕ УСВІДОМЛЕННЯ НОВОГО МАТЕРІАЛУ

1. Відносна молекулярна й атомна маса

 Маси атомів і молекул прийнято порівнювати з $1/12$ маси атома ізотопу Карбону $^{12}_6\text{C}$. Відносною молекулярною масою M_r називають відношення маси молекули m_0 до $1/12$ маси атома Карбону $m_{0\text{C}}$ (**атомної одиниці маси, а. о. м.**) :

M_r — безрозмірна величина.

$$M_r = \frac{m_0}{\frac{1}{12}m_{0\text{C}}}$$

 Відносна атомна маса A_r — це відношення маси молекули до $1/12$ частини маси атома Карбону.

Через малу масу молекул і атомів їхні маси часто вимірюють не в одиницях СІ — кілограмах, а в атомних одиницях маси (а. о. м.) — маси $1/12$ частини атома Карбону m_{C} .

$$1 \text{ а.о.м.} = 1/12 m_{\text{C}} = 1,66 \cdot 10^{-27} \text{ кг}$$

2. Кількість речовини. Молярна маса

Кількість речовини найбільш природно було б вимірювати числом атомів чи молекул в тілі. Але їх число в макроскопічному тілі настільки велике, що в розрахунках використовується не абсолютне, а відносне число молекул. У СІ кількість речовини виражають у молях.

Модем називається кількість речовини, яка містить стільки ж молекул (атомів), скільки їх міститься в 12 г вуглецю.

Молярна маса M дорівнює відношенню маси речовини m до кількості молей ν у ній:

де V - кількість речовини

$$M = \frac{m}{\nu}$$

Фізичний зміст молярної маси: молярна маса — це маса одного моля речовини.

Одиниця молярної маси в СІ – кілограм на моль (кг/моль)

$$M = M_r \cdot 10^{-3}$$

Об'єм одного моля речовини V_M можна знайти, розділивши молярну масу речовини M на її густину ρ :

$$V = \frac{M}{\rho}$$

3. Стала Авогадро, її фізичний зміст

Італійський фізик і хімік Амадео Авогадро в ХІХ ст. визначив кількість молекул в одному молі речовини. Цю кількість назвали сталою Авогадро N_A :

$$N_A = 6,02 \cdot 10^{23} \text{ моль}^{-1}$$

Фізичний зміст сталої Авогадро: число Авогадро показує, що в одному молі будь-якої речовини міститься $6,02 \cdot 10^{23}$ молекул.

Закон Авогадро: у рівних об'ємах різних газів за однакових умов завжди міститься однакова кількість молекул.

4. Обчислення маси молекули та кількості молекул в об'ємі речовини

Способи визначення m_0	Способи визначення N
<p>1. Молярну масу речовини M розділити на число молекул в одному молі речовини, тобто на число Авогадро N_A :</p> $m_0 = \frac{M}{N_A}$	<p>1. Число молекул N у речовині даної маси або даного об'єму дорівнює добутку числа молекул в одному молі, тобто числа Авогадро N_A , на число молей у речовині ν:</p> $N = N_A \cdot \nu$
<p>2. Малу всієї речовини m розділити на число молекул в ній N:</p> $m_0 = \frac{m}{N}$	<p>2. Число молекул N дорівнює відношенню маси речовини m до маси однієї молекули m_0 :</p> $N = \frac{m}{m_0}$
<p>3. Густину речовини ρ розділити на концентрацію молекул n, тобто на їх число в одиниці об'єму:</p> $m_0 = \frac{\rho}{n}$	<p>3. Число молекул N дорівнює добутку числа молекул в одиниці об'єму речовини, тобто їх концентрації n на їхній об'єм V:</p> $N = n \cdot V$

VI. ОСМИСЛЕННЯ ЗВ'ЯЗКІВ І ВІДНОШЕНЬ ОБ'ЄКТІВ ВИВЧЕННЯ

РОБОТА В ГРУПАХ

ЗАВДАННЯ № 3

Заповніть порожні місця в таблиці

Група № 1	Назва фізичної величини	Символ для позначення	Найменування одиниці в СІ	Вираз для визначення
	Концентрація			
		N		$\nu = N/N_A$

Група № 2	Назва фізичної величини	Символ для позначення	Найменування одиниці в СІ	Вираз для визначення
		n		
	Молярна маса		моль	

Група № 3	Назва фізичної величини	Символ для позначення	Найменування одиниці в СІ	Вираз для визначення
			M^{-3}	
	Кількість реч.	M		

Група № 4	Назва фізичної величини	Символ для позначення	Найменування одиниці в СІ	Вираз для визначення
				$M = m/\nu$
	Число молекул		моль	

(правильна відповідь – 1 бал)

VII.

ЗАСТОСУВАННЯ ЗНАНЬ І УМІНЬ

РОЗВ'ЯЗУЄМО РАЗОМ

Задача № 1

Визначте молярну масу кисню O_2 .

Розв'язування

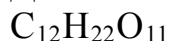
Скориставшись таблицею Менделєєва визначаємо відносну молекулярну масу кисню O_2 , $M_r(O) = 16$; $M_r(O_2) = 2 \cdot M_r(O) = 2 \cdot 16 = 32$; $M = M_r(O_2) \cdot 10^{-3} = 32 \cdot 10^{-3}$ (кг/моль)

ВІДПОВІДЬ: $M = 32 \cdot 10^{-3}$ (кг/моль)

Задача № 2

Визначте у молях кількість речовини, яка міститься у 400 г цукру $C_{12}H_{22}O_{11}$.

Дано:

$m = 400 \text{ г} = 400 \cdot 10^{-3} \text{ кг}$

ν - ?

Розв'язування

$m \cdot M = \nu$, $M = M_r \cdot 10^{-3}$,

$$\nu = \frac{m}{M_r \cdot 10^{-3}}$$

$[\nu] = \frac{\text{кг моль}}{\text{кг}} = \text{моль}$

Визначимо молярну масу цукру $C_{12}H_{22}O_{11}$

$M_r(C_{12}H_{22}O_{11}) = 12 M_r(C) + 22 M_r(H) + 11 M_r(O) =$
 $= 12 \cdot 12 + 22 \cdot 1 + 11 \cdot 16 = 342$

$M(C_{12}H_{22}O_{11}) = 342 \cdot 10^{-3} \text{ (кг/моль)}$

$\nu = \frac{400 \cdot 10^{-3}}{342 \cdot 10^{-3}} = 1,17 \text{ моль}$

ВІДПОВІДЬ: $\nu = 1,17 \text{ моль}$

РОБОТА В ГРУПАХ

Д-В

ЗАВДАННЯ № 4

1. Визначте масу речовини, якщо кількість речовини дорівнює ...
2. Скільки молекул містяться у речовині, якщо маса речовини дорівнює ...

Група	Група № 1	Група № 2	Група № 3	Група № 4
Речовина	Метан CH_4	Вода H_2O	Сірководень H_2S	Вуглекислий газ CO_2
ν	50 моль	20 моль	100 моль	40 моль
m	100 г	50 г	40 г	80 г

(кожна правильна відповідь – 1 бал)

VIII.

ПІДБИТТЯ ПІДСУМКІВ УРОКУ

ВПРАВА «РЮКЗАК»

ЗАВДАННЯ

1. Проаналізувати урок.
2. Заповнити схему.
3. Скласти відповіді у рюкзак.

Сьогодні на уроці	
Я узнав:	Я навчився:

IX.

ДОМАШНЄ ЗАВДАННЯ

1. Вивчити теоретичний матеріал за підручником. § 19, стор. 180-185.
2. Вивчити формули для написання фізичного диктанту.
3. Виконати практичне завдання. Розв'язати задачі.

Задача № 1.

Визначте масу 50 молів метану CH_4 .

Задача № 2.

Скільки молекул містяться в 35 моль гелію He_2 .

4. Додаткове завдання. Розв'язати задачу.

Порівняйте число молекул: у 22,4г кисню та у 30,8г вуглекислого газу.

ГОТУЄМОСЬ ДО:

ДПА	У посудині знаходиться суміш, яка складається (за масою) з 40% гелію і 60% молекулярного водню H_2 . Знайдіть молярну масу суміші.
ЗНО	Яка кількість молекул міститься у двох моль Азоту N_2 ? Вважайте, що стала Авогадро дорівнює $6 \cdot 10^{23}$ моль ⁻¹ .

ТЕМА УРОКУ: РОЗВ'ЯЗУВАННЯ ЗАДАЧ

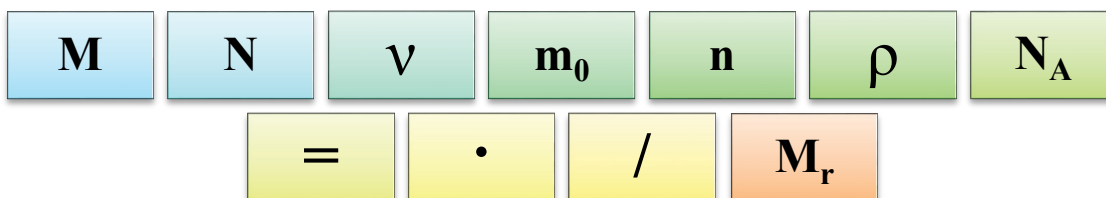
КАРТКА ОЦІНЮВАННЯ РОБОТИ УЧНІВ НА УРОЦІ

Д/З	Завдання №1	Завдання №2	Завдання №3	Σ балів
0-3 б	С (0-1 б)	С (0-2 б)	Д-В (0-6 б)	12 б

I. РОЗМИНКА

Завдання Склади формули і поясни свій вибір

II. ПЕРЕВІРКА ДОМАШНЬОГО ЗАВДАННЯ

Задача № 1	Задача № 2
<p>Дано: CH_4 $v = 50$ моль Знайти: m-? Розв'язання: $v = \frac{m}{M}$; $M_r = M_r(\text{CH}_4) = M_r(\text{C}) + 4 \cdot M_r(\text{H})$ $M = M_r \cdot 10^{-3}$ кг/моль</p> <div style="border: 1px solid black; padding: 5px; display: inline-block;">$m = v \cdot M$</div> <p>$m = 50 \cdot (12 + 4 \cdot 1) \cdot 10^{-3} = 800 \cdot 10^{-3} = 0,8$ (кг) $[m] = \text{моль} \cdot \text{кг} / \text{моль} = \text{кг}$ Відповідь: $m = 0,8$ кг</p>	<p>Дано: He_2 $v = 35$ моль $N_A = 6,02 \cdot 10^{23} \text{ моль}^{-1}$ Знайти: N-? Розв'язання:</p> <div style="border: 1px solid black; padding: 5px; display: inline-block;">$N = N_A \cdot v$</div> <p>$N = 6,02 \cdot 10^{23} \cdot 35 = 210,7 \cdot 10^{23}$ $[N] = \text{моль}^{-1} \cdot \text{моль} = 1$ Відповідь: $N = 211 \cdot 10^{23}$</p>

(за правильне розв'язання задачі 1 бал)

МЕТОД ВЗАЄМОПЕРЕВІРКИ В ПАРАХ

ФІЗИЧНИЙ ДИКТАНТ

1. Закінчіть речення так, щоб отримати правильне твердження.

1) Відношення маси молекули до 1/12 частини маси атома Карбону — це...

- 2) Кількість речовини, яка містить стільки ж молекул і атомів, скільки їх міститься в 12 г Карбону, називається...
- 3) Фізичний зміст молярної маси: молярна маса — це маса одного моля...
- 4) Фізичний зміст сталої Авогадро: число Авогадро показує, що в одному молі речовини будь-якої речовини міститься...

2. Запишіть формулу:

- 1) молярної маси;
- 2) об'єму моля речовини;
- 3) маси молекул (три формули);
- 4) кількості молекул в речовині (три формули).

III. ПОВІДОМЛЕННЯ ТЕМИ, МЕТИ Й ЗАВДАНЬ УРОКУ

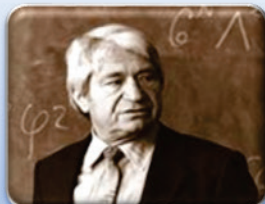
План вивчення теми

1. Розв'язування задач.
2. Самостійна робота учнів.

IV. МОТИВАЦІЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

ВПРАВА «МІКРОФОН»

Прокоментуйте слова російського фізика О. Мігдала:

«Для того щоб досягти глибшого розуміння, треба самому розв'язувати задачі в цій галузі фізики. Пасивне вивчення дає лише слабкі уявлення про ту красу, яка відкривається під час самостійної роботи»

V. ЗАСТОСУВАННЯ НАБУТИХ ЗНАНЬ І УМІНЬ

РОЗВ'ЯЗУЄМО РАЗОМ

Задача № 1. Скільки молекул містяться у 100 г вуглекислого газу CO_2 .

Дано: CO_2 $m = 100 \text{ г}$ $M_r(\text{C}) = 12$ $M_r(\text{O}) = 16$ $N_A = 6,02 \cdot 10^{23} \text{ моль}^{-1}$	СІ $100 \cdot 10^{-3} \text{ кг}$	Розв'язування $N = \frac{m}{m_0}; \quad m = \frac{M}{N_A}; \quad \boxed{N = \frac{m \cdot N_A}{M}}$ $M(\text{CO}_2) = M_r(\text{CO}_2) \cdot 10^{-3} = 44 \cdot 10^{-3} \text{ (кг/моль)}$
$N - ?$		$N = \frac{0,1 \cdot 6,02 \cdot 10^{23}}{44 \cdot 10^{-3}} = 0,014 \cdot 10^{26} = 14 \cdot 10^{23}$ $[N] = \frac{\text{кг} \cdot \text{моль}}{\text{кг} \cdot \text{моль}} = 1$

ВІДПОВІДЬ: $N = 14 \cdot 10^{23}$

РОБОТА В ГРУПАХ

ЗАВДАННЯ № 1

Користуючись зразком розв'язаної задачі № 1 знайти число молекул, якщо:

Група	Група № 1	Група № 2	Група № 3	Група № 4
Речовина	Сірчана кислота H_2SO_4	Сахароза $C_{12}H_{22}O_{11}$	Мідний колчедан $CuFeS_2$	Важкий шпат $BaSO_4$
m	200 г	50 г	40 г	80 г

(за правильне розв'язання задачі 1 бал)

РОЗВ'ЯЗУЄМО РАЗОМ

Задача № 2. На дзеркало площею 1 м^2 напилили $0,1 \text{ г}$ срібла. Оцініть розмір (діаметр) атомів Ag, якщо в дзеркальному покритті міститься 100 атомних шарів.

Дано: Ag $S = 1 \text{ м}^2$ $m = 0,1 \text{ г}$ $N = 100$	СІ $0,1 \cdot 10^{-3} \text{ кг}$	Розв'язування На дзеркало напилено шар срібла $h = N \cdot d$ Маса шару $m = \rho_{\text{срібла}} \cdot V$, об'єм $V = S \cdot h$ З таблиці: $\rho_{\text{срібла}} = 10500 \text{ кг/м}^3$
d - ?		Отже, $m = \rho_{\text{срібла}} \cdot S \cdot h$, $h = \frac{m}{\rho \cdot S}$, $\frac{m}{\rho \cdot S} = N \cdot d$ <div style="border: 1px solid black; padding: 5px; display: inline-block;"> $d = \frac{m}{\rho \cdot S \cdot N}$ </div> $d = \frac{10^{-4}}{10500 \cdot 1 \cdot 100} = 0,0000952 \cdot 10^{-9} = 10^{-10} \text{ (м)}$ $[d] = \frac{\text{кг} \cdot \text{м}^3}{\text{кг} \cdot \text{м}^2} = \text{м}$ <p>ВІДПОВІДЬ: $d = 10^{-10} \text{ м}$</p>

РОБОТА В ПАРАХ

ЗАВДАННЯ № 2

Користуючись зразком розв'язаної задачі № 2 виконати завдання і зробити перевірку методом взаємоперевірки в парах.

ВАРІАНТ І	ВАРІАНТ ІІ
На скляну пластину напилили 0,2 г золота. Знайдіть площу цієї пластини, якщо при розмірі (діаметрі) атомів Au $2 \cdot 10^{-12}m$ В скляному покритті міститься 150 атомних шарів золота.	На дзеркало площею $2 m^2$ напилили 0,4 г срібла. Знайдіть кількість атомних шарів в дзеркальному покритті, якщо розмір (діаметр) атомів Ag дорівнює $4 \cdot 10^{-9}m$.

(за правильне розв'язання задачі - 2 бали)

ІНДИВІДУАЛЬНА РОБОТА ЗАВДАННЯ № 3

Д-В

ВАРІАНТ І	ВАРІАНТ ІІ
<p>1. Тіло містить $3 \cdot 10^{26}$ молекул. Яка кількість речовини міститься в тілі?</p> <p>А 20 моль Б 50 моль <input type="text"/></p> <p>В 200 моль Г 500 моль</p>	<p>1. Скільки молекул міститься в 2 моль речовини?</p> <p>А $2 \cdot 10^{23}$ Б $3 \cdot 10^{23}$ <input type="text"/></p> <p>В $6 \cdot 10^{23}$ Г $1,2 \cdot 10^{23}$</p>
<p>2. Знайдіть масу молекули вуглекислого газу (CO_2).</p> <p>А $4,7 \cdot 10^{-26}$ кг Б $7,3 \cdot 10^{-26}$ кг <input type="text"/></p> <p>В $1,4 \cdot 10^{-25}$ кг Г $12 \cdot 10^{-24}$ кг</p>	<p>2. Маса якого хімічного елемента дорівнює $6,68 \cdot 10^{-27}$ кг?</p> <p>А Гідрогену Б Карбону <input type="text"/></p> <p>В Гелію Г Літію</p>
<p>3. Гранично допустима концентрація молекул пари ртуті (Hg) у повітрі дорівнює $3 \cdot 10^{16} m^{-3}$. Знайдіть, при якій масі даної речовини в кімнаті об'ємом $50 m^3$ з'являється небезпека отруєння.</p>	<p>3. Гранично допустима концентрація молекул хлору (Cl_2) у повітрі дорівнює $8,5 \cdot 10^{18} m^{-3}$. Знайдіть, при якій масі даної речовини в $1 m^3$ повітря з'являється небезпека отруєння.</p>

Таблиця для самоперевірки завдання № 3

Варіант	№ 1 (1 бал)	№ 2 (2 бали)	№ 3 (3 бали)
І	Г	Б	$m = n \cdot V \cdot m_{Hg} = 0,5 (мг)$

П

Г

В

$$m = n \cdot V \cdot m_{Cl} = 1 \text{ (мг)}$$

VIII.

ПІДБИТТЯ ПІДСУМКІВ УРОКУ

ВПРАВА «ПРЕС»

ЗАВДАННЯ

Відповісти на запитання, використовуючи схему методу «Прес» :

«Я вважаю, що ...»

«Тому що ...»

«Наприклад ...»

«Отже ...»

1. Для спостереження броунівського руху використовують частинки розмірами 0,1-1 мкм. Чи вдасться спостерігати броунівський рух частинки розміром 0,1 мм? Відповідь обґрунтуйте.
2. Чи зміниться кількість речовини, якщо 200г льоду перетворити спочатку на воду, а потім на пару? Якщо зміниться, то як?
3. Маса молекули деякого газу дорівнює $3,32 \cdot 10^{-27}$ кг. Про який газ йдеться?
4. У скільки разів число атомів у шматку заліза більше, ніж у злитку золота тієї самої маси?

IX.

ДОМАШНЄ ЗАВДАННЯ

1. Повторити теоретичний матеріал за підручником. §18-19, стор.171-185.
2. Розв'язати задачі.
  - 1) Яку масу мають $33 \cdot 10^{23}$ атомів Меркурію (Hg)?
  - 2) Відомо, що маса $1,5 \cdot 10^{23}$ молекул газу становить 11 кг. Який це газ?
  - 3) Налита у блюдце вода масою 50 г повністю випарувалась за 6 діб. Скільки молекул у середньому випаровувалося з поверхні води за 1 с?
3. Додаткове завдання. Розв'язати задачу.
У посудині міститься суміш азоту і водню. При температурі T , коли азот повністю дисоційований на атоми, тиск дорівнює p (дисоціацією водню знехтувати). При температурі $3T$, коли обидва гази дисоційовані, тиск у посудині дорівнює $4p$. Яке відношення мас водню й азоту в суміші?

ГОТУЄМОСЬ ДО:

ДПА	Скільки молекул міститься в повітрі масою 1 кг? Вважайте, що повітря складається з кисню (22%) й азоту (78%), а молекули цих газів двоатомні.
ЗНО	Визначте відстань між найближчими йонами кубічної кристалічної ґратки заліза. Порівняйте отриманий результат з табличним значенням радіуса атома Fe ($r_{Fe} = 1,24 \cdot 10^{-8}$ см)